

8. Montessori M. (2012). Children – others. Adult as the accused. Moscow: Karapuz [in Russian].
9. Montessori M. (2000). Help me do myself. Moscow: Karapuz [in Russian].
10. Montessori M. (2009). Self-education and self-education in primary school. Moscow: Karapuz [in Russian].
11. Nechaeva V. G., Markova T. A., Zhukovskaya R. I. (1984). Moral education in kindergarten. Moscow: Prosveshchenie [in Russian].
12. Online paintings. The children's project Google has started in Ukraine. Retrieved from <http://korrespondent.net/ukraine/3365361-onlain-kartyny-v-ukrayne-startoval-detskyi-proekt-Google>
13. Online gallery. Retrieved from www.gallery.childart.org
14. Poddyakov N. N. (2013). Mental development and self-development of a preschool child. Near and far horizons. Moscow: Obruch [in Russian].
15. Certificate of products and services the mark number 171372. Kyiv: Official Bulletin "Industrial Property", 11 [in Ukrainian].
16. Certificate of products and services the mark number 136068. Kyiv: Official Bulletin "Industrial Property", 5 [in Ukrainian].
17. Shulgina V. D., Ryabinko S. M. (2017). Creative Activity of the Individual in the System of Art Education in Ukraine: European Context. Kyiv: NAKKIM Visnik ISSN 2409-0506. Retrieved from: http://nakkim.edu.ua/images/vidannya/Visnyk_NAKKIM/Visnyk_1_2017.pdf
18. Shulgina V. D. Ukrainian music pedagogics (2005). Kyiv: Derzh. akad. ker. kadriv kulturi i mistets [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 19.06.2017 р.

УДК 792.01

Хоролець Лариса Іванівна
народна артистка України, професор,
завідувач кафедри сценічного і аудіовізуального
мистецтва Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв
lkhorolets@i.ua

НА СТОРОЖІ СЛОВА У ВИКОНАВСЬКІЙ ПРАКТИЦІ

Мета статті – обґрунтування значення повноцінного масштабного та якісного функціонування української мови, визначення специфіки, особливостей виокремлення основних складових сценічного мовлення відповідно до класифікації сценаріїв, виявлення особливостей їх композиційної структури, прийомів та засобів мовного втілення. **Методологія** дослідження полягає у застосуванні мистецтвознавчого, функціонального, порівняльного та аналітичного методів дослідження творчої роботи фахівця над сценічним мовленням як комплексною, синтезуючою та синтетичною основою акторської майстерності в театральних постановках, у проведенні аналізу жанрових властивостей сценічного мовлення та виконавства, у розгляді видів сценаріїв, побудови їх літературного матеріалу, принципу класифікації, основних компонентів запису та прийомів мовного втілення. **Наукова новизна** дослідження полягає у систематизації поглядів та рекомендацій класиків та сучасних майстрів сценічного слова щодо роботи над літературною сценічною мовою у театралізованих постановках, концептуальності всіх складових сценічного мовлення як мистецького явища, поєднаного складними діями мовного апарату людини, її дихання, голосу і нервово-психічних процесів та засобами художньо-емоційної виразності. **Висновки.** У результаті здійсненого дослідження встановлено, що сценічне мовлення – це необхідна основа будь-якого сценічного або масового дійства, яка будується за всіма законами театрального мистецтва. Вимова в сценічному мовленні є не тільки його зовнішньою формою, але й важливим виразним засобом акторської гри поруч з інтонацією. Оволодіння майстерністю сценічного мовлення потребує творчого процесу та знання технічної основи – "техніки мовлення", яка слугує не так зовнішньою формою, як носієм ідейно-художніх завдань змісту та ознак національної специфіки.

Ключові слова: українська літературна мова, орфоєпія, суспільне значення.

Хоролець Лариса Іванівна, народная артистка Украины, профессор, заведующая кафедрой сценического и аудиовизуального искусства Национальной академии руководящих кадров культуры и искусств

На страже Слова в исполнительской практике

Цель работы – обоснование значения полноценного масштабного и качественного функционирования украинского языка, определение специфики, особенностей выделения основных составляющих сценической речи в соответствии с классификацией сценариев, выявление особенностей их композиционной структуры, приемов и средств языкового воплощения. **Методология** исследования заключается в применении искусствоведческого, функционального, сравнительного и аналитического методов исследования творческой работы специалиста над сценической речью как комплексной, синтезирующей и синтетической основой актерского мастерства в театральные постановках, в проведении анализа жанровых свойств сценической речи и исполнительства, в рассмотрении видов сценариев, построения их литературного материала, принципа классификации, основных компонентов записи и приемов речевого воплощения. **Научная новизна** исследования заключается в систематизации взглядов и рекомендаций классиков и современных мастеров сценического слова о работе над литературной сценической речью в театралізованих постановках, концептуальности всех составляющих сценической речи как художественного явления, соединенного сложными действиями речевого аппарата человека, его дыхания, голоса и нервно-психических процессов и средствами художественно-эмоциональной выразительности. **Выводы.** В результате проведенного исследования установлено, что сценическое мовлення – это необходимая основа любого

сценического или массового действия, которая строится по всем законам театрального искусства. Произношение в сценической речи является не только его внешней формой, но и важным выразительным средством актерской игры рядом с интонацией. Овладения мастерством сценической речи требует творческого процесса и знания технической основы – "техники речи", которая служит не столько внешней формой, сколько носителем идейно-художественных задач содержания и признаков национальной специфики.

Ключевые слова: украинский литературный язык, орфоэпия, общественное значение.

Khorolets Larysa, People's Artist of Ukraine, professor by People's Artist of Ukraine, Head of the Department of Stage and Audiovisual Arts, National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts

Focus on the Word in the practice of performances

Purpose of Research. The purposes of the research are to determine the importance of a full-scale and brilliant functioning of the Ukrainian language, to distinguish the main components' specific features of the scenic speech in accordance with the classification of scenarios and to identify the characteristics of their composition structure, methods and means of the speech embodiment. **Methodology.** The methodology of the research consists of the art criticism, functional, comparative and analytical methods. The author uses them to study the a specialist's creative work at the stage speech as a complex, synthesizing and synthetic basis of playing in theatrical productions; to analyse the genre particularities of scenic speech and performance, to examine the types of scenarios, to construct their literary materials, the principles of classification and the main components of recording and techniques of speech. **Scientific Novelty.** The scientific novelty of the research is to systematize the views and recommendations of the classics and contemporary stage masters, concerning a literary stage speech in theatrical productions, the conceptuality of all components of stage speech as an artistic phenomenon, connected by the complex actions of the human speech apparatus, its breathing, voice and neuro-psychic processes and means of artistic and emotional expressiveness. **Conclusions.** Thus, the author states that the stage speech is the necessary basis of any stage or mass action, which is built according to all the rules of theatrical art. In the stage speech the pronunciation is its external form as well as the important expressive means of acting alongside intonation. To get necessary professional skills we should study – "speech technology", which serves not as an external form, but as a carrier of ideological and artistic tasks of content and features of national specifics.

Key words: Ukrainian literary language, orthoepia, social significance.

"Буттям духу є мова. Це визнано великими мислителями минулого і сучасного. І повним безглуздям стають потуги заперечити цінність людини, як і цінність нації, будь-якої мови, абсолютизувати економічні чинники. Велика увага до мов засвідчена багатьма фактами нашого життя" [1].

Справжня культура мовлення – це свідчення високої патріотичної свідомості людини, актора, вчителя, викладача, будь-якого оратора, будь-якого громадянина. Оволодіти літературною мовою посправжньому – це свідчення того, що людина справді високої культури і справді високого політичного рівня.

"Життя не дуже пестило нашу мову на шляху до утвердження її в різних сферах спілкування: то не було умов для розвитку наукового стилю, то до краю звужувано рамки її офіційного використання, то ретельно під різними приводами винищувано її творців та плекальників. Але не зважаючи на все це, українська мова ввійшла в коло найрозвиненіших мов світу, має викрасталізовані норми на всіх рівнях" [2].

Відомо, що кожна сучасна літературна мова існує у двох формах – писемній і усній. Закономірний процес зближення писемної та усної форм української літературної мови має велике значення для подальшого зростання культури, вдосконалення і формування обох різновидів нашої мови. Водночас, слід не припуститися однобічного оберненого впливу писемної мови на усне мовлення. "Буквенна" вимова може спотворити принадність живого слова – носія сценічного образу. Мусимо усвідомити, що усне мовлення своїми можливостями ніяк не дорівнює писемній формі. В усному мовленні слово не покидає стихії буття, дає простір для вияву його різних вимірів. "Сьогодні близькими стають концепції мислителя П.Юркевича відомого своєю теорією "філософії серця", який сприймав звук як мову невідомої душі всього, що існує" [3]. "Мова – це об'єднана духовна енергія народу, яка прекрасно втілена у певних звуках, і у такому вигляді через взаємозв'язок своїх звуків зрозуміла всім мовцям і збуджує в них приблизно однакову енергію. Різні мови – це зовсім не різні позначення тієї самої речі, а різне бачення її... Мова завжди втілює в собі своєрідність цілого народу" [4].

Тема української мови залишається надзвичайно актуальною і на сьогодні. Можливо, якби наші політики не боролися за рейтинги будь-якими засобами, то не виникало б конфліктів на етнічному ґрунті і взагалі, проблема мови лишалась би проблемою далеко не першочерговою.

У суспільствах, де політична мобілізація відбувається на етнічному ґрунті дуже складно, уряди таких країн намагаються уникати дискусій на етнічні теми. В Україні ми бачимо протилежну ситуацію. Вирішення цих проблем криється у змістовному наповненні політики. Предметом політичних дискусій мають бути проблеми, які змінять ситуацію на краще, а не повертатимуть її до гіршого.

Роздування мовного питання спричинило протистояння у суспільстві як на сході, так і на заході. Розмови про сепаратизм стали звичними у нашому суспільстві. Деякі політики продовжують гратися з вогнем, розуміючи, наскільки потужну зброю мають у своїх руках. Невміння нести відповідальність за власні вчинки свідчить, що в Україні політикум ще не сформувався і політики не розуміють, що існує держава і вона вже сформувалась як політичний суб'єкт. Якщо політики у нашій країні ще несвідомі, хто має взяти на себе відповідальність за контроль над ситуацією? Напевне, це митці і мас-медіа, преса, але не та, яка робить наголоси і обирає кути зору в залежності від того, кому належить її сумління.

На мовне питання треба дивитись тверезо і не переоцінювати його значення, так само, як і не недооцінювати. Мова – це живий організм, який живе власним життям, а законодавство лише йде його

слідами. Щодо держави, то вона повинна підтримувати державну мову – це все ж таки її обов'язки, перевірені досвідом багатьох країн. Адже навіть Франція і Британія ведуть потужну кампанію з підтримки власної мови і захисту її від впливу глобалізації. А от в Білорусії мову максимально спростили, чим ще більше наблизили до мови російської і прирекли її на зникнення.

Зречення українського – це крайнощі, що стали наслідками невмілої політики. Можливо, сьогодні наймудрішими потрібно бути самим громадянам, котрі мають зрозуміти, що мова – це не причина для ворожості і не засіб для політичних спекуляцій.

"Кожен із нас мусить пам'ятати, що, ігноруючи свої рідномовні обов'язки і поступаючись своїми мовними правами, він, тим самим, ослабляє відпорність, живучість народу, до якого належить" [4, 195].

Доки ми пам'ятаємо українську, доти вона існуватиме. І ніякою другою державною її не знищити. Просто, коли влада не хоче фінансувати розвиток культури взагалі, вона вчиняє розбрат між "рускоязичними" та україномовними. Шкода, що хтось на це "ведеться".

Роздмухування мовного питання в Україні дійсно можна назвати виключно політичним. Права російської мови в нашій державі не просто не порушуються – російська мова домінує у всіх сферах. Водночас історичною мовою на території України є українська.

Не дивуюся тим масам, які ми звикли називати електоратом і які не читають демократичної преси, не мають доступу до інтернету і володіють дійсними фактами, а не фантазіями. Дивуюся тим дописувачам різноманітних сайтів, які твердять про якісь утиски для росіян, або про те, що є якась окрема "рускоязична" культура і її, мовляв, теж треба плекати. Фактів на підтвердження існування цієї містичної "рускоязичної" культури не виявила. Хотілося б почути, що представляє собою російськомовна українська література. Досі знала тільки про авторів легкого жанру – детективу і фантастики. Правда, російські видавці чомусь майже кожного автора з України відразу змушували взяти російський псевдонім, а події твору конче перенести на терени Росії. Так що говорити про причетність цих авторів до української культури якось не випадає.

А що знає світ про українську російськомовну літературу? Нічого. Можливо, тому, що російськомовні регіони – це щось на зразок Спарти, яка не дала жодного філософа чи літератора, але давала добрих воєнків та спортсменів. Там ніхто не був зацікавлений у розвитку культури.

Якщо російська імперська культура була справді великою потугою і мала кого протиставити нашим кобзарям і каменярам, то сучасна російськомовна культура України – це тільки фантом. У минулому можна знайти зо два-три десятки відомих російських письменників, які певний час жили й творили в Україні, але ж вони не позиціонували себе як українські письменники і завжди належали російській літературі.

"Регіональні кликуші" полюбляють тицяти прихильникам єдиної державної мови у приклад двомовну Фінляндію і чотиримовну Швейцарію. Але є одна суттєва різниця між тим, що існує у цих країнах, і тим, що хочуть насадити у нас. Шведські митці Фінляндії не належать шведському мистецтву, а франкомовні та німецькомовні швейцарські письменники не належать французькій та німецькій літературі. І якби, скажімо, женевський банк на святкування свого ювілею запросив винятково французьких артистів, то був би неабиякий скандал. А якби певна група пікетувальників у Цюриху стояла під німецькими прапорами, то їх би заарештували. У Швейцарії живуть не німці, французи та італійці, а швейцарці німецького, французького та італійського походження. Чи можна щось подібне сказати про росіян в Україні? Чи є вони українцями російського походження? Здебільшого ні. Українці російського походження не мали б носити портретів царя і Сталіна, вимахувати російськими прапорами і закликаати "назад в ССРС".

Нічого подібного не дозволяють собі ані багатомовні громадяни Швейцарії, ані шведськомовні громадяни Фінляндії. Тому кількість державних мов не є для них небезпечною. Не кажучи вже про судимості й інші делікатні речі.

У них зовсім інші культурні запити і цінності. Це малоосвічена, безкультурна і позбавлена традицій орда варварів, яка цінує лише спорт, російські серіали про бандюків і пісенні вернісажі кобзонів і табачників. То чому дивуватися, що донецький ботанічний сад перетворено на приватну резиденцію? Гуни теж у церквах конюшні влаштували. Пальма Мерцалова – для варварів вершина мистецтва. І цю залізязку вони готові встановити у всіх містах і селах України, а також за кордоном.

Найгучніші рупори "рускоязичних" волають про те, що пора усі пам'ятники зрадникам Мазепі, Чорноволу і ероям Крут звести на смітник. Якщо Чорновіл зрадив ССРС, то Мазепа і герої Крут є зрадниками для них тому, що зрадили не Україну, а... Росію! Правда, тут завзяті українофоби передають куті меду, бо герої Крут полягли, захищаючи Київ від банд Муравйова. І спеціально для російськомовних нагадаю, що більшовики тоді розстріляли в Києві, окрім українських патріотів, чотири тисячі російських офіцерів. Цікаво, якими словами вони б назвали російських генералів Юнакова, Алмазова, Дельвіга, Іванова, Грекова, які перейшли на бік армії Української Народної Республіки і боролися проти більшовицької навали? Ось ці росіяни, генерали царської армії, зуміли стати УКРАЇНЦЯМИ, а представники донецького клану ніколи ними не стануть. Чому? Та тому, що названі генерали були представниками великої російської культури. Цього не можна чекати від представників безкультур'я. (Джерело: <https://www.obozrevatel.com>; <http://sparrow-hawk.livejournal.com>).

"Без поваги, без любові до рідного слова не може бути ні всебічної людської вихованості, ні духовної культури. ... Скалічена мова отупляє, оглуляє людину, зводить її мислення до примітива. Бо мова – це лад мислення, це віконця, через які людина бачить світ. Хто не знає по-справжньому, а отже й не любить рідної мови, той неук і в інших мовах" [6].

"Відродження мови, її вільний, не деформований чужим силовим полем, не спотворений політикою держави іншого народу розвиток сприятиме оновленню ментальності та національного характеру народу... Народ, особливо численний, не має права бути бездержавним, бо це приносить шкоду і біду не лише самому цьому народові, а й іншим народам, людству. Це розбещує загарбників, примножує їхні сили і зменшує шанси на здобуття свободи поневоленими народами, порушує не тільки права народів, а й права людини і особи" [6].

Для розвитку мовлення у школі вчать переказування тексту. Цікава вправа, якщо врахувати те, що найуспішнішим переказуванням є просто вивчення тексту напам'ять.

Є ще краща вправа – декламування віршів. Стільки віршиків, скільки пересічний українець змушений вивчити за своє шкільне життя, годі й написати, тому добра поезія часто перемішується з ширвжитком, а відтак у дорослому віці йому важко відрізнити поезію від "трамтарамкання". І так увесь навчальний рік, а потім і наступний. Разом із віршиками можна зачувати ще різні звороти та слова, яких у реальному житті давно ніхто не вживає.

Таким чином, наша шкільна мова – поетична, з нею ми залишаємося, коли потрібно виступити на якійсь нараді, або подякувати начальникові, або покласти квіти до якогось пам'ятника. А говорити прозою у нас не вміють. Бо не навчили. Бо в школі ми зачували віршики, не розуміючи, про що в них ідеться, і ніхто ніколи не просив сказати щось таке, чого не записано в сценарії.

А шкільна наука відбувається за сценарієм, затвердженим у всіх інстанціях. І нехай ця країна вже й не така нова – як-не-як, двадцять шість років, сценаріїв ніхто не скасовував і ніхто не переписував, хіба що з'являлися нові приводи для старих сценаріїв – тоді просто змінювали слова. Сценарії пишуть викладачі, і навіть діляться досвідом з іншими. Сценарії публікують.

До календарних, наприклад, зараховують День захисника Вітчизни. Важко сказати, яке смислове навантаження несе слово "Вітчизна" для молодих українців. Для нас є більш прийнятним слово "Батьківщина" або просто "Україна". Вітчизна залишилася історично в радянських часах, як відповідник російського "Отечество". Попри це, слово побутує й постійно повертає суспільство назад, у час дій радянського народу "на благо Вітчизни", бо Вітчизна – це, передовсім, героїчні подвиги на війні, виробництві й пожежі. "Вітчизна" – це, по суті, радянське слово, яке варто замінити на всі сто відсотків на "Батьківщину" або просто "Україну". Та його не змінюють, ним просто оперують так само, як і в часи, коли відзначали свято всіх чоловіків Радянського Союзу.

День захисника Вітчизни можна, згідно з посібником, назвати теж дуже поетично: "Життя прожити – не море перепливити". Для проведення цього свята вчителю пропонують запитися інформаційними картами про Радянську армію, Велику Вітчизняну війну, а учні мають принести альбоми батьків часу служби в Радянській армії та Військово-морському флоті. Згідно зі сценарієм, учні декламують вірші на кшталт: "В сорок пятом в мае / вопреки уставу караульной службы / мы салютом личным подтвердили / славу русского оружия". Після декламування віршиків про подвиги Радянської армії учні дізнаються, що естафету військового подвигу підхопили наші сучасники ("навічно в пам'яті нашого народу залишаться перемоги та втрати війни в Афганістані, де наші солдати виконували інтернаціональний обов'язок"). Так відбувається святкування Дня захисника Вітчизни в Україні 2017 року.

Також українська сучасна школа пропонує учням віршики до Дня працівників освіти. Цього дня молоді українці мають мало не падати на коліна перед учителями та просити пробачення за всі свої гріхи, вчинені протягом навчального року: "Пробачте, прошу, що тоді напровесні, / коли ви хворі не прийшли до нас / раділи ми, жорстокі й безсердечні". Якщо врахувати, що сценарій до уроку пропонує сам учитель, то можна подумати, що найбільше, чого бракує педагогам, – це сліз і вибачень. Причому учні, наприклад, мають порівнювати директора з капітаном великого корабля, який веде їх океаном знань.

Замість гуртом творити моральний авторитет з недосконалої грішної людини, зрештою, такої, як і всі пересічні українці, чимало з нас мимоволі підспівують чужому хору висміювання і пониження всього українського.

Ось якраз про те, що треба робити, щоб слово було спроможне розтоплювати людські серця, про те, чому слово людське треба плекати як щось живе, плодоносне, "як парость виноградної лози", повсякденно і повсякчасно, і чому досі земля, планета, людство не дало такого художника, такого артиста, такого митця, який би спромігся змалювати материну мову, навіть при наявності таких, які змальовують очі, брови, образ живої матері, при наявності звуковідтворюючої, звукозаписуючої апаратури. Чому досі немає такого майстра, який би спромігся змалювати мову?

Відомо, що поняття культури мови дуже широке, і воно вбирає в себе не тільки слововживання, не тільки стиль, синтаксис, орфографію, орфоепію. Дослідники і пропагандисти культури мови зупиняються здебільшого на цих питаннях. Люди усномовної професії, покликані серцем, громадським обов'язком, мають бути не тільки пропагандистами усього прекрасного, що є у нашій дійсності, в науці, культурі, а повинні стояти на сторожі слова, плекати мову і пропагувати правильне ставлення до мови.

Культура усного мовлення залежить від ставлення до мови, від професійної пристрасті до слова. Вчені кажуть, що зусилля мовознавців, а ми повинні для себе читати: і зусилля артистів, як носіїв високих зразків усного мовлення, повинні бути спрямовані на те, щоб ліквідувати помилкові погляди, судження про мову. І про ті фактори, які впливають на мовну нормалізацію. Через те ми повинні мати не менш серйозну методологічну платформу, з якої ми будемо виходити в усіх наших подальших викладах. Авторитетів таких наукових, теоретичних нам не бракує.

К. Паустовський, видатний російський прозаїк, писав: "Людина байдужа до рідної мови – дикун. Вона шкідлива самою своєю суттю, бо її байдужість до мови говорить про цілковиту байдужість цієї людини до минулого, сучасного і майбутнього свого народу" [6].

А мова – це найбільший здобуток людства, найцінніший витвір. Багато людство має зараз у себе своїх винаходів, своїх витворів. Але жодний з витворів людини не може зрівнятися за своїм значенням, за своєю силою з мовою. Чому? Тому що мова – це той засіб, який допоміг людині відділитися від тваринного світу. Тому що мова, будучи комунікативним засобом, засобом спілкування між людьми, є тим дивовижним здобутком, який зробив людину суспільною істотою. Тобто, тільки завдяки мові створилося людське суспільство. Мова – це також засіб мислення. Отже, якби не мова, людина не могла б і мислити. Отже ніякі досягнення науки і культури були б немислимі, як і будь-яка цілеспрямована людська діяльність. Мова – це той дивовижний акумулятор, який вбирає всі найостанніші досягнення людства. Дитина, народжуючись сьогодні і засвоюючи мову, відразу стає людиною двадцять першого століття. Отже, мова – це найбільша святиня людства.

А українська мова – це найбільша національна святиня українського народу, атрибут суверенності, державності. Отже, українська мова заслуговує шанобливого, уважного до себе ставлення. Будь-яка зневага, неповага до української мови свідчить про неповагу до народу, державного прапора, до герба, до суверенності України.

Українська мова – це також мова, якою існує велика оригінальна і перекладна наукова і художня література. І ще давно великий росіянин М.Чернишевський сказав: "Имея такого поэта, как Шевченко, украинская литература не нуждается ни в чьем благосклонном к себе отношении".

Принагідно зазначу, що перший підручник з граматики української мови 1818 р. випустив не українець, а саме росіянин – Павловський.

Українська мова – це також та мова, якою існує література, яка залишена такими велетнями людського духа, як гігант Шевченко Тарас, як титан Франко Іван, як велет – незрівнянний ні з ким, ніде і ніколи – Українка Леся.

І для того, щоб могли читати твори цих геніїв в оригіналі, безперечно можна скористатися можливістю оволодіти українською мовою і пишати тим, що ти зробив це. Зрештою і про українську мову можна сказати словами В.Маяковського:

Разучите эту мову,
Эта мова – величава и проста
Чуеш сурмы заграли –
Час розплати настав.

Славнозвісний професор О.Потебня висловився, що всі українські бажання, які минають мову, збудовані на піску (Джерело: <http://storinka-m.kiev.ua/>).

Отже, ставлення до мови. Поки ми не будемо переборювати інертності ставлення до мови, доти ми будемо чути суржик, доти ми будемо викликати нарікання. Обов'язково треба любити, поважати кожнісінький звук нашої мови. Обов'язково треба шанувати кожнісіньке слово. Поет-філософ Максим Рильський сказав: "кожне слово – це людина", а Костянтину Станіславському спотворені слова нагадували скалічених людей. Він казав: "коли я чую слова з неправильно вимовленими звуками, мені уявляються люди з повикручуваними руками, ногами, сплющеними головами і так далі, і так далі".

Отже, з цим треба, безперечно, повсякденно, повсякчасно боротися скрізь і завжди. Треба нашим слухачам прищеплювати смак до доброї мови, до гарного слова, до гарного порівняння,

Дуже важливо пам'ятати те, що мова – це не тільки засіб спілкування, Це той засіб, яким ми щодня впливаємо на мозок і на душу, на розум і на почуття людей. Мистецтву усного слова, як і всякому мистецтву, навчити не можна, але навчитись можна. Це передбачає активне ставлення кожної людини, кожного, хто захоче оволодіти будь-яким мистецтвом, в тому числі, мистецтвом слова, активне ставлення до того, що він собі обрав.

У чому полягає мистецтво усного слова? У чому полягає культура усного мовлення будь-якого промовця? Безперечно, насамперед, у використанні того матеріалу (в естетичному вигляді), яким він оперує.

Звукова мова – це вже естетичне явище саме по собі. Власне звукова мова виникла через наявність емоцій у людини. І коли вже людина говорить, то вона переживає, безперечно, якісь почуття людей. Треба тільки робити так, щоб усе те, що зринає з наших уст, було дійовим і було прийнятним у людському розумінні прекрасного і розумного. Це, звичайно, вимагає і правильного словживання, правильного наголошення, правильної артикуляції, дикції, орфоєпії і так далі, про що йдеться в багатьох посібниках, статтях, методичних розборках, присвячених питанням культури мови. "Засвоюймо ж і поширюймо норми літературної мови, адже культура мови – це культура думки" [7].

Література

1. Сербенська О. Актуальне інтерв'ю з мовознавцем / О.Сербенська, М.Голошак. – К.: Просвіта, 2001. – 203 с.
2. Пономарів О. Культура слова / О.Пономарів. – К.: Либідь, 1999. – 215 с.
3. Муравицька М. Лінгводидактика Памфила Юркевича / М.Муравицька // Мовознавство. – 1994. – № 6. – С.76-78.
4. Іванишин В. Мова і нація / В. Іванишин, Я.Радевич-Винницький; вид. 4-е, доп. – Дрогобич: Відродження, 1994. – 359 с.
5. Сухомлинський В. Слово рідної мови / В.Сухомлинський // Українська мова й література в школі. – 1968. – №12. – С.1–10.
6. Паустовский К. Собрание сочинений: в 6 т. Т.6 / Паустовский К. – М.: Гослитиздат, 1968. – 636 с.
7. Пономарів О. Культура слова. Мовно-стилістичні поради / О.Пономарів. – К.: Либідь, 2001. – 232 с.

References

1. Serbenskaya O., Goloshchak, M. (2001). An actual interview with linguistics. K.: Prosvita [in Ukrainian].
2. Ponomariv, O. (1999). Culture of the word. K.: Lybid' [in Ukrainian].
3. Muravitskaya, M.(1994). Lingvodidaktika Pamfila Yurkevicha. Movoznavstvo, 6, 76-78 [in Ukrainian].
4. Ivanishin, V., Radevich-Vynnytsky, Y. (1994). Language and nation. Drohobych: Vidrozhennya [in Ukrainian].
5. Sukhomlinsky, V. (1968). The word of the native language. Ukrayins'ka mova y literatura v shkoli, 12, 1-10 [in Ukrainian].
6. Paustovsky, K. (1968). Collected Works: 6 t. T.6. M.: Hoslityzdat [in Russian].
7. Ponomariv, O. (2001). Culture of the word. Language-stylistic tips. K.: Lybid' [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 19.06.2017 р.

UDC 781.63+786.2

Bezborodko Oleg

Candidate (PhD) in Arts, Associated
Professor of the Special Piano Chair No. 1,
Tchaykovsky National Music Academy of Ukraine
olegbezborodko@gmail.com

INNOVATIVE USE OF THE DAMPER PEDAL IN THE CONTEMPORARY PIANO MUSIC

Purpose. The article explores and determines the main modes of innovation in the use of the damper piano pedal by contemporary composers. The **research methodology** is based on the methods of elementary-theoretical and structural-genetic analysis and synthesis. Elements of style and performance analysis are used. The comparative method of research makes it possible to draw analogies between innovations in the use of the pedal by contemporary composers and by authors of the late 18th and early 19th centuries. The **scientific novelty** of this study lies in description, classification and aesthetic-stylistic justification of the innovative use of the damper pedal in contemporary piano music, in particular in the works by Ukrainian composers. **Conclusions.** Among the main modes of innovative pedalization are continuous holding down of the damper pedal, which goes back to the dawn of the development of the piano as an instrument, its application as an integral auxiliary element of various extended piano techniques and use and inclusion into music texture of various sounds produced by the action of the pedal mechanism that were previously considered aesthetically unacceptable. In the works of the authors we are examining in this article the damper pedal is a powerful original and innovative means of expression and texture formation.

Keywords: damper pedal, piano pedalization, extended piano, contemporary piano music.

Безбородько Олег Анатолійович, кандидат мистецтвознавства, доцент Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського

Новаторське застосування правої (демпферної) педалі в сучасній фортепіанній музиці

Мета роботи. У статті досліджуються і визначаються основні шляхи новацій у використанні правої педалі фортепіано сучасними композиторами. **Методологія** дослідження базується на методах елементарно-теоретичного і структурно-генетичного аналізу та синтезу. Використовуються елементи стильового і виконавського аналізу. Компаративний метод дослідження дає змогу провести аналогії між новаціями у використанні педалі сучасними композиторами і авторами кінця XVIII – початку XIX століть. **Наукова новизна** полягає в описі, класифікації та естетико-стильовому обґрунтуванні способів новаторського застосування правої педалі в сучасній фортепіанній музиці, зокрема в творах українських композиторів. **Висновки.** Основними шляхами новаторського застосування правої педалі є її тривале безперервне натиснення, що походить від зорі розвитку фортепіано як інструмента, її викори-